

בדין אין עדים זוממין משלמין ע"פ עצמן ובגדרי הודאה בקנס

א. תלמוד בבלי מכות ב:

ת"ר ד' דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין בעבד עברי משום ר"ע אמרו אף אין משלמין ע"פ עצמן... מאי טעמא דר"ע קסבר קנסא הוא וקנס אין משלם ע"פ עצמו.

ב. תוספות שאנץ מכות ג.

אלא באומר העדנו והוזמנו בבית דין (של) פלוני וחויבנו ממון, שהבעל דין תבענו לדין. אבל מילתא דר' עקיבא מיירי שלא הספיק הבעל דין לתובעם לדין אחר שהוזמו עד שהלכו להם לבית דין (אחר) והודו, דאכתי אינם מחוייבים עד שיתבעם. וצריך עיון לפירוש רש"י, שפירש שהלכו לבית דין אחר והודו, דאפילו בבית דין שהוזמו כל כמה שלא תבעם בעל [דין] דלא מיחייבי עדים, אי מודו מיפטר.

ג. קובץ שיטות קמאי מכות ב:

אין משלמין על פי עצמן. אם העידו שקר והוזמו ולא הספיקו להעמידן בדין עד שברחו והלכו לבית דין אחר. הוא הדין הודו באותו בית דין עצמו קודם שתבעם בעל דין, ופירשתיו לקמן. [תוספות תלמידי רבינו פרץ].

ד. קובץ שיטות קמאי מכות ג.

אלא באומר העדנו והוזמו. וחויבנו ממון, שהבעל דין תבענו לדין. אבל מילתא דרבי עקיבא שלא הספיק הבעל דין [לתבעם] לדין אחר שהוזמו עד שהלכו לבית דין אחר והודו, דאכתי אינם מחוייבים ממון עד שיתבעם. ומיהו לעיל הוה מצי רש"י לפרש שהודו באותו בית דין שהוזמו כל כמה שלא תבעם דלא מחייבי, אלא דלאו אורחא, ובפרק קמא דבבא קמא פירשתי. [תוספות תלמידי רבינו פרץ].

ה. תוספות רבינו פרץ בבא קמא ה.

סבר לה כר' עקיבא דאמר אין משלמין על פי עצמן. פי' בקונטרס שהוזמו בב"ד זה והודו בב"ד אחר ומיירי בשלא נגמר דינם לחייבם לשלם. דאי נגמר הדין מאי מהנייא הודאתם, מיהו מה שפירש והודו בב"ד אחר, בחינם נקטיה דה"ה באותו ב"ד עצמו שהוזמו כל זמן שלא נתחייבו לשלם דמהנייא הודאתם, ומורי רבי שיחיה אמר שיפה כיון רש"י דודאי באותו ב"ד שאינם יכולים תו לכפור, שהרי שמעו ההזמה לא מהנייא הודאתם, שאין זה מרשיע עצמו, מידי דהוה אבאו עדים ואח"כ הודה דחייב בקנס גבי כפל אבל כשתבעם בב"ד אחר שלא הספיק לתובעם באותו בית דין מפטרי בהודאתם שהרי יכולים היו לכפור לו עד שיביא עדים.

ו. תוספות ר"ד שם

סבר לה כר"ע דאמר עדים זוממין אינן משלמין ע"פ עצמן. פירוש המורה כגון אם הוזמו בב"ד. ולא הספיק בע"ד להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו שם שהוזמו בב"ד של פלוני פטורין אלמא קנסא הוא. דמודה בקנס פטור. וקשיא לי טובא בהאי פירושא שלאחר שהעידוהו עדים בב"ד יפטר בהודאתו. ראה עדים

ממשמשיין ובאין וקדם והודה דפטור. אבל לאחר שבאו עדים והעידו לא דא"כ ליתני העידוהו עדים ולא הספיקו לגמור דינו והלך בב"ד אחר והודה פטור וכ"ש ראה עדים ממשמשיין ובאים. אלא ודאי ממשמשיין דוקא. שעדיין לא העידו. אבל לאחר שהעידו לא וראיתי למפרש אחר שפירש בריש מכות כך. אם אחר גמר דין זה שהעידו עליו חזרו והזימו עצמן ואמרו עדות שקר העדנו אין משלמין ע"פ עצמן ואף על גב דבאו אח"כ עדים והזימום. וזה נ"ל פתרון יפה דכיון שקדמו הן והודו אף על פי שבאו עדים לאחר מיכן פטורים. דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור.

ז. תלמוד בבלי בבא קמא עה.

איתמר מודה בקנס ואח"כ באו עדים רב אמר פטור ושמואל אמר חייב אמר רבא בר אהילאי מאי טעמא דרב אם המצא בעדים תמצא בדינין פרט למרשיע את עצמו למה לי מאשר ירשיעון נפקא אלא ש"מ מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור ושמואל אמר לך ההוא מבעי ליה לגנב עצמו כדתנא דבי חזקיה איתיביה רב לשמואל ראה עדים שממשמשים ובאים ואמר גבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן אמר ליה הכא במאי עסקינן כגון שחזרו עדים לאחוריהם.

ח. טור הושן משפט שג

גב שור של שותפין וטבחו או מכרו והודה לאחד מהן וכפר לשני ואח"כ באו עדים שטבחו או מכר משלם לזה שכפר ה' חצאי בקר:

ט. ב"ח שם

גב שור של שותפין. שם (בדף ע"א) בעא מיניה רבא מרב נחמן גב שור של שני שותפין וטבחו והודה לאחד מהן מהו חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר או דלמא חמשה בקר אמר רחמנא ואפילו חמשה חצאי בקר ואסיקנא חמשה בקר ואפילו חמשה חצאי בקר ופירש רש"י והודה לאחד מהן. על חלקו: מהו. לחייבו לשלם לחבירו את חלקו כשיבואו עדים עכ"ל. ופירש רבינו דמיירי בהודה לאחד מהן כשתבעו בבית דין וכפר לשני כשתבעו בבית דין אחר דאם לא כן לא יתחייב לשני דמסתמא כיון דהודה לאחד מן השותפין כאלו הודה גם לשני אלא מיירי בדכפר לשני בבית דין [אחר] לפיכך כשבאו עדים חייב לשלם לשני חמשה חצאי בקר.

י. תלמוד בבלי בבא קמא עד:

גופא אמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור איתיביה רב חסדא לרב הונא מעשה בר"ג שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה מצאו לר' יהושע אמר לו אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות אמר לו למה א"ל שסמית את עינו אמר לו אין בדבריך כלום שכבר אין לו עדים הא יש לו עדים חייב ושמעינן מינה מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב א"ל שאני ר"ג דלא בפני ב"ד אודי.

כתב רבי אברהם ב"ר דוד ז"ל שאם הודה ואח"כ באו עדי קי"ל כרב דאמר מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור ואי תפש מפקינן מיניה ואי תפיש קמי הודאה ואח"כ הודה מפקינן מיניה ולא אמרינן דתפיש דקמי הודאה כעדים דמיא והרמב"ן הקשה לדבריו דלא הויא הודאה אלא בב"ד והאידינא ליכא בב"ד מומחין והו"ל כמודה חוץ לב"ד שאין נפטר מן הקנס כדאמרינן שאין העדאה בבבל משום דבעינן העדאה בב"ד וליכא הילכך אי תפש לא מפקינן מיניה בין תפש מקמי הודאה או אחר הודאה:

יז. דרכי משה הקצר שם

מבנימין זאב סימן קל"ב משמע דאף על פי דלא מקרי הודאה בבית דין בזמן הזה לפטור אם באו עדים אחר כך מכל מקום אינו חייב על פי עצמו בקנס, וכן משמע קצת לשון הרמב"ן דהרמב"ן דלא פליגי אלא כשבאו עדים אחר כך אבל בלא עדים משמע דלכולי עלמא פטור, מיהו נראה דאין לחלק ואפשר דהרמב"ן חולק בכל ענין ואם תפש לא מפקינן מיניה:

יח. חדושי הריטב"א מכות ג.

ופרכינן כל כמיניה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ואיכא למידק על פירוש זה דמאי קושיא דהא אדרבה לפי שאינו יכול לחזור בו מעדותו והנודן מתחייב על פיהם, הוא חייב לשלם מה שמפסידו בעדותו, וי"ל דלישנא דנקט רבא עד זומם קשיא ליה לתלמודא דמשמע מדין עד זומם משלם ולא מדינא דגרמי, וכל שהוא מדין הזמה בעינן כאשר זמם ולא כאשר עשה אפילו לגבי ממונא כדכתבנא לעיל, וכיון שזה אינו יכול לחזור מעדותו כאשר עשה הוא ולא כאשר זמם, וכן פירש רבינו מאיר הלוי ז"ל. ומיהו ק"ל בר מהכי נמי תיקשי לן היכי קרי ליה עד זומם דהא ליכא הזמה אלא מפי אחרים, ואפילו אם בא הרוג ברגליו שזה ודאי גמור שעדותם שקר אפ"ה אין כאן תורת הזמה כלל וי"ל דאין הכי נמי אלא דאיך עדיפא ליה לאקשווי דכיון דחייב מדינא דגרמי הוא על כרחיך לא הוה למיקרייה עד זומם לפי שסתר עדותו בלשון הזמה.

יט. תוספות שם

באומר עדות שקר העדתי - ושוב הוזם לכאורה משמע דכי אמר הכי משלם חלקו דא"כ בקש להפסיד ממון חבירו בעדותו ולא נראה דהא ליתא מאן דמשלם ממון אלא א"כ הוזם במקום פלוני עמנו הייתם לך יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהן דהשתא יש לפרש כדאמר עדות שקר העדתי סותר עדותו ולא שייכא ביה תורת הזמה כי אם בחבירו ופריך הא כל כמיניה אפי' הוא בעצמו אתי לידי הזמה דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והוי כלא סתר את דבריו וא"כ הוה שניהם זוממין ומשלמין ממון.

כ. רמב"ם הלכות עדות פרק יח

ח. חיוב העדים זוממים לשלם במקום שחייבין לשלם קנס הוא ולפיכך אין משלמין על פי עצמן, כיצד הרי שהעידו ונחקרה עדותן בבית דין ואחר כך אמרו שניהם עדות שקר העדנו ואין לזה אצל זה כלום, או שאמרו העדנו על זה בכך וכך והוזמנו אין משלמין על פיהן, אבל אם אמרו העדנו על זה והוזמנו בבית דין של פלוני ונתחייבנו ליתן לו כך וכך הרי אלו משלמין שזו הודאה בממון שנגמר דינו ליתנו, ואם אמר האחד כך משלם חלקו.

בעא מיני רבא מר"נ גב שור של שני שותפין וטבחו וקדם והודה לאחד מהן מהו. קשיא לי טובא. וכיון דהודה לאחד מהן כי גב השור שלהם האיך יכול לכפור עוד לשני וא"ת כגון שתבעו בפני ב"ד אחר וכפר לו מ"מ כיון שהודה לחבירו בפני ב"ד ראשון תועיל לו אותה ההודאה לפטרו אף על גב דהשתא כפרי' למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור שאלו ה' השור של אחד והודה לו בפני ב"ד ואח"כ כפר לו בפני ב"ד אחר מי לא מהני לי' הודאה קמיית' למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור וה"נ תהני לי' הודאת חבירו דכיון שהודה לחבירו שגב' שוב א"י לכפור לזה. ונ"ל לפרש כך כגון שאלה שני השותפין הביאו עדים שראו שנכנס זה ברשותם ולקח את שורם אבל לא היו מכירים שהיו השור שלהם ויכול הגב לומר שורי ה' שנכנס לרשותך והלכתי ולקחתי אותו ולאחד מן השותפין הודה ואמר אמת כי חצי השור ה' שלך אבל חציו היא שלי ונמצא נפטר בהודאתו מידי זה וכשתובעו חבירו כפר לו ואמר לו אין לך חלק בו אלא אני הוא שותף עמו. והלך זה להביא עדים אחרים שידעו כי חציו הוא שלו. וצריך לשלם חמשה חצאי בקר על פיהם. ובכה"ג ימצא שלא תועיל הודאתו של זה לחבירו.

יב. תוספות רי"ד בבא קמא קח:

מי נפטר גב בהודאת שומר אי לא. מיכן מוכיח שאע"פ שהודה בפני ב"ד לאנשים אחרים. אם לא יוד' לבעלי' אלא כפר בהם לא נפטר באותה הודאה עד שיוד' לבעלי' עצמן. וא"נ כל מה שכתבתי לעיל בפ' מרובה גבי גב שור של שני שותפין והודה לא' מהן אינו צריך שבודאי בהודאת השותף לא נפטר מידי שותף האחר עד שיוודה גם לו ואם כפר לו והביא עליו עדים חייב ליתן לו ארבע' וחמשה בחלקו:

יג. רש"י יבמות כה:

ואין אדם משים - את עדותו אצל עצמו ליעשות רשע והא דקי"ל (ב"מ דף ג:) הודאת פיו כמאה עדים דמי הנ"מ לממונא אבל לקנסא ולעונש מלקות וליפסל לא.

יד. תלמוד בבלי מכות ג.

אמר רב יהודה אמר רב עד זומם משלם לפי חלקו מאי משלם לפי חלקו אילימא דהאי משלם פלגא והאי משלם פלגא תנינא משלשין בממון ואין משלשין במלקות אלא כגון דאיתזום חד מינייהו דמשלם פלגא דידיה ומי משלם והא תניא אין עד זומם משלם ממון עד שיזומו שניהם אמר רבא באומר עדות שקר העדתי כל כמיניה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני כמאן דלא כר"ע דאי כר"ע הא אמר אף אינו משלם ע"פ עצמו אלא באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני וחוייבנו ממון ס"ד אמינא כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה איהו נמי לא מיחייב קמ"ל.

טו. שולחן ערוך חושן משפט א, ה

אעפ"י שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מגבין קנסות, מנדין אותו, עד שיפייס לבעל דינו; וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו, מתירין לו (בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס). וכן אם תפש הניזק שיעור מה שראוי לו ליטול, אין מוציאין מידו.

(יח) ודרשו השפטים היטב והנה עד שקר העד - לא פירש הכתוב איך יודע שהוא עד שקר, כי בהיות הענין בשני עדים שמעידין על הדבר, אפילו יבואו מאה וכחישו אותם לא יתברר ששקר ענו. ולא נוכל לומר שבא הרוג ברגליו, כי לא יאמר בזה ודרשו השופטים היטב. ועל כן באה הקבלה הנאמנת, ופירשה כי ההזמה תהיה כשיאמרו והלא ביום פלוני עמנו הייתם (מכות ה א). והטעם, מפני שהעדות הזו היא על גופם של עדים, והם אינם נאמנים על עצמם לומר לא עשינו כך, שהרי יכולים הללו לומר עליהם שהרגו את הנפש או שחללו את השבת:

כב. תלמוד בבלי בבא קמא עב:

איתמר עד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל אביי אמר למפרע הוא נפסל מההוא שעתא דאסהיד הוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל עד זומם חידוש הוא דהא תרי ותרי נינהו מאי חזית דציית להני ציית להני הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך.

כג. פסקי רי"ד כתובות יט:

כדאמרי' בפ' דיני ממונות בתרא גבי עד זומם דאמ' רבא מיכן ולהבא הוא נפסל משום תרי טעמי חדא דחידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו, וחדא משום הפסד לקוחות. ואמרי' מאי איכא בין תרי טעמי הני, איכא ביניהו דאסהיד תרי בחד, אי נמי דפסלונוהו בגזלנותא, אלמ' כל היכא דפסלונוהו בגזלנותא לא אמרי' תרי ותרי אלא נאמנין ומחזקינן להו בגזלנים על פיהן, אבל הכא דלא משוו גופיהו גזלנים, אלא מכחשי להו ואמרי' דההיא שהדותא לא הות כן, אמרי' תרי ותרי נינהו ולא ידעינן אמאן ניסמוך או אהני או אהני, אך אם יכחישו בדרך הזמה שאמרו עמנו הייתם במקום פל' דהיא גזירת מלך והוא חידוש, אבל אם אמרו עמנו היה המלוה או הלוח במקום פל' לא ידעינן אמאן ניסמוך אלא אמרי' תרי ותרי נינהו, ומאי טעמא כי מכחשי להו לא מהימני בתראי טפי מן קמאי אלא אמרי' תרי ותרי נינהו, וכי פסלי להו לגופיהו בגזלנותא או על ידי קורבא מהימנין לבתראי ומבטלינן לשהדותא דקמאי לגמרי, משום דכי משהדי על גופיהו דאינון גזלנין פסלי להו לכל עדיות דעלמא, וכן כי משהדי שהן קרובין למלוה או ללוה פסלי להו לגבי כל עדיות דעלמ', הילכך מהימנין לבתראי ולא אמרי' תרי ותרי נינהו דהא מסלקי להו מדין עדים שלא יהו עדים גם בשאר עדיות, אבל כשמכחישין אותן שאומ' עמנו היה המלוה אינון פוסלין אותו לשאר עדיות כי אם בעדות זו שאומ' שהעידו שקר, ואף על פי שלפי דבריהם מימילא מיפסלי, כיון שהן אינון מעידין עליהן אלא בעדות זו ולא החזיקו את גופם פסולי, אמרינן בעדות זו תרי ותרי נינהו, שאילו אומ' כך ואילו אומ' כך ולא ידעינן אמאן נסמוך, ולא דמו לכי משוו נפשיהו פסולי דהתם לאו על גוף העדות מעידין דנימ' תרי ותרי נינהו אלא על גופן של עדים, וליכא למימ' תרי ותרי, דהיאך יהיו הם נאמנין על עצמן, ומשום האי טעמ' אמרי' דהכא נאמנין והכא אין נאמנין.

כד. רבינו חננאל מכות ה.

מתני' אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו עצמן כו'. ראינו לרבותינו הגאונים ז"ל כי פירשו עד שיזומו עצמן עד שיחרישו ולא יכחישו המוזמין את המזימין ואנו קבלנו עד שיזומו עצמן [היינו] עד שיזומו העדים עצמן ויאמרו להן אתם הייתם עמנו במקום פלוני באותו היום שהעדתם שהרג פלוני את פלוני במקום פלוני ואותו המקום צריך להיות רחוק מן המקום שהעידו בו העדים הללו. הלא תראה משנתנו דתני אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו עצמן מפרש כיצד מעידנו בפלוני שהרג נפש במקום פלוני כו' אמרו להם כו' אבל אמרו להם היאך אתם מעידין והלא אותו היום הייתם עמנו הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהן. ואמרינן בגמרא מנא הני מילי. אמר רבה דאמר קרא והנה עד שקר העד עד שתישקר גופה של עדות. כלומר עד שישקר העד. וכן לענות בו סרה.

כה. משפטי שבועות לרב האי גאון חלק ב שער ה

ועוד נזכור איך דרך ההזמה, והוא כגון עדים שהעידו שראובן לוח משמעון ק' כסף בארץ ישראל ביום פלוני ובאו שנים אחרים ואמרו להם אותו היום עמנו והייתם בבבל והודו להם הראשונים על זה או ישתקו, בדרך הזה נעשו זוממין ובזה אמרה המשנה באי זה צד העדים נעשים זוממין, ואמרו (מכות ה' א') אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו את עצמן כיצד מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש, אמרו להם היאך אתם מעידים שהרי הורג זה או הנהרג היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין, אבל אמרו להם היאך אתם מעידים שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהם. ולא תושלם ההזמה אלא בפני הניזומין ושיודו או ישתקו, ואם אינו בפניהם או לא שתקו אינה נקראת הזמה אלא הכחשה ובטלה העדות.

כו. ספר אור זרוע חלק ג פסקי בבא קמא סימן שה

וראינו מי שהורה שאין העדי' נעשי' זוממין אלא עד שיודו למזימין או ישתקו שנמצאו שתיקותן הודאתן. וסמכו על זו ששינו בפ' קמא דמכות אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן. ואית עלייהו פירכא שאם כך הוא שאין העדים נעשים זוממין עד שיודו כי אמת דברי המזימין או ישתקו כעין הודאה לא ימצאו זוממי זוממין לעולם כי מאחר שהודו להם כי אמת שאותו היום היו עמהם בבבל היאך יכולים להביא עדים אחרים כי באותו היום היו בירושלים:

כז. תלמוד בבלי בבא קמא עה:

אמר רב אחא בריה דרב איקא לא דכולי עלמא הודאה דטביחה לאו הודאה היא אלא בעדות שאי אתה יכול להזימה קמפילגי כגון דאתו סהדי ואמרי ליה גבת ואמר להו גבתי וטבחי ומכרתי מיהו לא בפניכם גבתי אלא בפני פלוני ופלוני ואייתי סהדי ואזמיניהו דלא באפייהו גב ואתו פלוני ופלוני ואסהידו ביה דגב וטבח ומכר ובהא קמפילגי דרבנן סברי הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא הויא עדות וסומכוס סבר עדות שאי אתה יכול להזימה הויא עדות והא קיימא לן דעדות שאי אתה יכול להזימה לא הויא עדות הני מילי היכא דלא ידעי באיזה יום באיזה שעה דליכא לעדות כלל אבל הכא סיועי הוא דקא מסייעי ליה.